

บทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอนาคต เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้าน รองรับประชาคมอาเซียน

The Role Authority and Status of future village chief and village headman in developing the strength of villages to support Southeast Asian Nations Community (ASEAN)

รัฐพล ฤกษ์พันธ์, กิตติรัตน์ สหพันธ์*, โกวิท พวงงาม**

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาภูมิภาค มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

การศึกษาที่สำคัญ ในการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสังเคราะห์บทบาท อำนาจหน้าที่และสถานภาพของกำนันผู้ใหญ่บ้านเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้านรองรับประชาคมอาเซียน ประชากรที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 1,014 คน จากพื้นที่ตัวแทนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนบน) ได้แก่ อำเภอดุสิต จังหวัดนครพนม พื้นที่ตัวแทนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนกลาง) ได้แก่ อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่ตัวแทนจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ตอนล่าง) ได้แก่ อำเภอรามัญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ 1) แบบสอบถาม (Questionnaire) 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (Depth interview) และ 3) การระดมความคิดเห็น (Focus Group)

ผลการวิจัย

1. ด้านบทบาท ด้านบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าที่ประชาชนคาดหวัง ซึ่งอยู่ในระดับมาก และประชาชนเห็นว่าบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ยังมีความจำเป็นในระดับมาก
2. ด้านอำนาจหน้าที่ อำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นระดับเดียวกับกับที่ประชาชนคาดหวัง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยประชาชนเห็นว่าอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ยังมีความจำเป็นในระดับมาก
3. ด้านสถานะ สถานภาพที่เหมาะสมของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ในการศึกษานี้ มีผู้เห็นด้วยตามลำดับ คือ 1) สถานภาพเป็นผู้นำหรือตัวแทนของราษฎร 2) สถานภาพเป็นข้าราชการ 3) สถานภาพเป็นลูกจ้างของรัฐ 4) สถานภาพเป็นนักการเมือง 5) สถานภาพเป็นอาสาสมัคร 6) สถานภาพเป็นพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7) สถานภาพเป็นลูกจ้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ABSTRACT

The purpose was aimed to study the roles, authorities and status of village chief and village headman in developing the strength of villages to support ASEAN Community. The sampling groups consisted of 1,014 people divided into 8 different groups : 1. government officials, 2. local politicians, 3. teachers, 4. village chiefs and village headmen, vice village chief and village headmen, district medical personnel, village chief inspector, 5. Farmers 6. merchants and businessman, 7. Lancers, 8. Others. All were from represented upper northeast region of That Phanom district, Nakorn Phanom province, from central northeast region of Suwannabhum district, Roi-Et province, and from lower northeast region in Rasisalai district, Sisaket province. The sampling groups were cluster random sampling.

The study tools applied were of three types;

1. The respondents of questionnaires on how they view their present village chief and village headman in terms of their roles and authority in three rating scales, high, moderate and low. 2. How much they expect their chief and headman to play the roles, high, moderate and little. 3. How much the respondents viewed the importance and necessity of their chiefs to remain in position, high, moderate and little. Furthermore, the respondents were asked to view what status of the future village chief and village headman should be like. The statistics employed in the analysis were means and standard deviation. The appropriateness of roles, authority and status of the village chief and village headman were done in focus group.

Results

It was found that the overall role of the village chief and village headman was in moderate level, much lower than expected. The village leaders' overall role and duty was viewed as very important.

1. Roles : As far as role and duty were concerned, it was found that all aspects of the leaders' performance was at moderate level, whereas the lower level was how they handle social and economic development. It was, hence, concluded that all results of the leaders' performance had lower means compared to people's expectation. People had high expectation on the role of their leaders in liaison with local administration organization, at the same time, people had put lower expectation on social and economic development. People viewed all aspects of the role and duty of their leaders at "high" level. People viewed the liaison with local administration organization as most crucial while least crucial was social and economic development.

2. Authority and duty: It was concluded that overall performance of the village leaders was at moderate level with means of 2.285, the same level as people's expectation. People viewed the village leaders' authority and duty as necessary at "high" level. When authority and duty were separately viewed, it was discovered that the result was at moderate level. In addition, the result with

high level was village administration, however, the lowest was the registration. It was, therefore, concluded that the overall results had lower means than people expectation. People had high expectation in administration authority as people viewed each authority and duty as high. People viewed administration as very high.

3. Status: It was also found in the study that the suitable status of future village leaders were of the followings respectively; 1. As the leader or representative 2. Government official 3. Government employee 4. Politician 5. Volunteer 6. Local administration organization officer 7. Local administration organization employee.

บทนำ

จากปัจจุบันนี้กระแสการเตรียมความพร้อมของทุกภาคส่วนเพื่อเข้าร่วมประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ในปี พ.ศ. 2558 ดูคึกคักเป็นอย่างมากจากข่าวสารทางสื่อสารมวลชนทั้งทางทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ รวมทั้งการประชุม สัมมนาของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่มุ่งเน้นในการเตรียมตัวและเตรียมองค์กรเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเน้นให้มีความร่วมมือพัฒนาในด้านหลักๆ 3 ด้าน คือ ด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่า 3 เสาหลักของอาเซียนนั่นเอง เมื่อพูดถึงการพัฒนาในด้านดังกล่าวแล้ว ล้วนแต่มีปัจจัยสำคัญมาจาก “คน” ทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นทรัพยากรทางการบริหารที่สำคัญที่สุดในยุคสมัยปัจจุบัน ไม่ว่าจะอยู่ในองค์กรระดับใด ภาครัฐหรือเอกชน ไม่เว้นแม้แต่ในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน เนื่องจากองค์กรทุกประเภทและทุกขนาด ต่างก็มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่จะทำให้งาน ภาระหน้าที่ต่างๆ ขององค์กรบรรลุผลสำเร็จที่ตั้งไว้ ซึ่งก็หนีไม่พ้นที่จะต้องอาศัย “บุคคล” เป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมทั้งหมด จึงเห็นได้ว่าในปัจจุบันการให้ความสำคัญต่อคนทำงาน ได้พัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้น โดยมองว่าคนทำงานคือ “ทุนมนุษย์” (Human Capital) เป็นทุนสำคัญที่สุดในการสร้างความแตกต่างระหว่างองค์กร หน่วยงาน ชุมชนที่สำเร็จกับที่ล้มเหลว

ดังนั้น การพัฒนาทุกระดับโดยเฉพาะหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นหน่วยการปกครองที่เล็กที่สุดของสังคมไทย เป็นจุดแตกหักในการพัฒนาประเทศชาติ จะต้องเริ่มต้นที่คนซึ่งในที่นี้หมายถึง ผู้นำหมู่บ้าน คือตำแหน่ง “ผู้ใหญ่บ้าน” หรือ “กำนัน” จะต้องมีการพัฒนาเสียก่อน โดยให้มีความคิด ความเข้าใจ ที่ถูกต้องในบทบาทอำนาจหน้าที่และวิสัยทัศน์ของหมู่บ้านของตนเอง เพราะถึงแม้ว่าจะมีการวางระบบ การจัดโครงสร้างและวางกรอบในการพัฒนาไว้ดีเพียงใด แต่ถ้าหากผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญขาดความรู้ ความคิดที่ถูกต้อง แนวทางและระบบดีๆ ที่สร้างไว้ก็ไม่สามารถทำให้การพัฒนาหมู่บ้านมีประสิทธิภาพขึ้นได้ โดยเฉพาะในระดับหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นระดับรากหญ้า อันหมายถึงเป็นระดับรากฐานที่สำคัญของประเทศ จะต้องมีความเข้มแข็งมั่นคง เพราะถ้าหากรากฐานดี มีความแข็งแกร่ง ก็จะส่งผลให้ภาพรวมซึ่งคือระดับประเทศ มีความเจริญก้าวหน้าและมั่นคงตามไปด้วย หมู่บ้านตัวอย่างการพัฒนาที่เข้มแข็งต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ล้วนแต่ได้รับความสำเร็จอันเกิดขึ้นที่มีลักษณะตรงกันจากปัจจัยในเรื่องของคน คือ ผู้นำ ตำแหน่ง “ผู้ใหญ่บ้าน” หรือ “กำนัน” ทั้งสิ้น

ฉะนั้น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นผู้นำสูงสุดจะต้องนำพาหมู่บ้าน/ชุมชน ของตัวเองให้มีการพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้านให้มีความยั่งยืนตลอดไป เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการที่จะต้องก้าวไปสู่การเป็นประชาคมอาเซียนของประเทศไทย อันจะส่งผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งในแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จะต้องเตรียมความพร้อมที่จะเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ. 2558 นี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านจากอดีตถึงปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์ทิศทางความเหมาะสมของบทบาท อำนาจหน้าที่และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในการพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เพื่อรองรับประชาคมอาเซียน (AC)

สมมุติฐานการวิจัย

1. บทบาท อำนาจหน้าที่และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอนาคตที่เหมาะสมกับการพัฒนาความเข้มแข็งของหมู่บ้าน เพื่อรองรับประชาคมอาเซียนในปี 2558 ควรมีลักษณะอย่างไร

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหา

การวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาเพื่อหาบทบาท อำนาจ หน้าที่และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอนาคต เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งหมู่บ้าน รองรับบริการเปิดประชาคมอาเซียน โดยจะศึกษาบทบาท อำนาจหน้าที่และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งบทบาทนั้นจะศึกษาในประเด็น 1) บทบาทในการปฏิบัติและเชื่อมประสานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) บทบาทในการดำเนินตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 3) บทบาทในการเป็นผู้นำในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน 4) บทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อย 5) บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและพัฒนาสังคม 6) บทบาทในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ส่วนอำนาจหน้าที่จะศึกษาในประเด็น 1) หน้าที่ในการปกครองและรักษาความสงบเรียบร้อยในท้องที่ 2) หน้าที่ในการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน 3) หน้าที่เป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญา 4) หน้าที่ว่าด้วยการให้เช่าที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 5) หน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรป่าไม้ 6) หน้าที่ในการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า 7) หน้าที่ในการป้องกันโรคภัยและโรคติดต่อ 8) หน้าที่ในการดูแลที่สาธารณะประโยชน์ และสถานภาพ จะศึกษาประเด็น 1) สถานภาพเป็นข้าราชการ 2) สถานภาพเป็นผู้นำหรือตัวแทนของราษฎร 3) สถานภาพเป็นนักการเมือง 4) สถานภาพเป็นอาสาสมัคร 5) สถานภาพเป็นลูกจ้างของรัฐ 6) สถานภาพเป็นพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7) สถานภาพเป็นลูกจ้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2. ด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้แบ่งกลุ่มตัวอย่างพื้นที่ ตามลักษณะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ คือ 1) จังหวัดและอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน คืออำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม 2) จังหวัดและอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง คืออำเภอสวรรคภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) จังหวัดและอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง คืออำเภอราชไศล จังหวัดศรีสะเกษ (คัดเลือกเอาจังหวัดละ 1 อำเภอ)

3. ด้านประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยกำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษามีจำนวน 1,014 คน โดยที่จะศึกษาไว้ 8 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มข้าราชการ 2) กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น 3) กลุ่มครูผู้สอนในสถาบันการศึกษา 4) กลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน 5) กลุ่มเกษตรกร 6) กลุ่มพ่อค้า นักธุรกิจ 7) กลุ่มรับจ้าง 8) กลุ่มอื่นๆ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

1. แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีต่อบทบาท อำนาจ หน้าที่และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (Questionnaire)

2. การจัดทำระดมสมองกลุ่ม (Fogus Group) เพื่อให้แสดงความคิดเห็นต่อบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันและอนาคต

3. การสัมภาษณ์บุคคล (Deptinterview) เพื่อให้แสดงความคิดเห็นต่อบทบาท อำนาจหน้าที่ และสถานภาพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในปัจจุบันและอนาคต

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลการตอบแบบสอบถามจากการรวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่และบันทึกคะแนนแต่ละข้อในรูปแบบรหัส (Coding Form) หลังจากนั้นนำไปวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติการวิเคราะห์ ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.5 (Level of Significant .05) และนำเอาข้อสรุปประเด็นต่างๆ จากการจัดทำระดมสมอง (Fogus Group) และการสัมภาษณ์ (Dept interview) จากนั้นจึงได้นำข้อมูลสู่การวิเคราะห์เนื้อหาและสรุปผลเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

1. ด้านบทบาท

ผลการวิจัยด้านบทบาทของกำนันและผู้ใหญ่บ้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ต่ำกว่าที่ประชาชนคาดหวัง ซึ่งอยู่ในระดับมาก และประชาชนเห็นว่าบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในอนาคตยังมีความจำเป็นในระดับมาก เมื่อพิจารณาบทบาทเป็นรายด้าน พบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่เห็นว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำได้ดีที่สุด คือ บทบาทด้านการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนด้านที่เห็นบทบาทต่ำสุด คือ ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทุกด้านมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าความคาดหวังของประชาชน โดยด้านที่ประชาชนมีความคาดหวังสูงสุด คือ การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนด้านที่ประชาชนมีความคาดหวังต่ำที่สุด คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และประชาชนเห็นว่าบทบาททุกด้านมีความจำเป็นในระดับมาก ซึ่งบทบาทด้านที่มีความจำเป็นในอนาคตสูงสุด คือ การประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่วนด้านที่มีความจำเป็นในอนาคตน้อยที่สุด คือ การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

2. ด้านอำนาจหน้าที่

ผลการวิจัยอำนาจหน้าที่ของกำนันและผู้ใหญ่บ้านโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งเป็นระดับเดียวกันกับที่ประชาชนคาดหวัง ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยประชาชนเห็นว่า อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ยังมีความจำเป็นในระดับมาก เมื่อพิจารณาอำนาจหน้าที่เป็นรายด้าน พบว่า ผลการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีผลการปฏิบัติหน้าที่ได้ดีที่สุด คือ อำนาจหน้าที่ในการปกครองราษฎร ส่วนด้านที่มีผลการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ได้ต่ำสุด คือ อำนาจหน้าที่ในการจัดทำทะเบียน ซึ่งผลการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าความคาดหวังของประชาชน โดยด้านที่ประชาชนมีความคาดหวังสูงสุด คือ อำนาจหน้าที่ในการปกครองราษฎร ด้านที่ประชาชนมีความคาดหวังต่ำที่สุด คือ อำนาจหน้าที่ในการจัดทำทะเบียน และประชาชนเห็นว่า อำนาจหน้าที่ในอนาคตจำเป็นในระดับมาก โดยด้านที่มีความจำเป็นมากที่สุด คือ อำนาจหน้าที่ในการปกครองราษฎร และด้านที่มีความจำเป็นในระดับน้อยที่สุดคือ อำนาจหน้าที่ในการจัดทำทะเบียน

3. ด้านสถานะ

ผลการวิจัยสถานภาพที่เหมาะสมของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอนาคต ในการศึกษาครั้งนี้ ตามลำดับ คือ

- 1) สถานภาพเป็นผู้นำหรือตัวแทนของราษฎร 2) สถานภาพเป็นข้าราชการ 3) สถานภาพเป็นลูกจ้างของรัฐ 4) สถานภาพเป็นนักการเมือง 5) สถานภาพพออาสาสมัคร 6) สถานภาพเป็นพนักงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 7) สถานภาพเป็นลูกจ้างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

อภิปรายผล

1. ด้านบทบาท

1.1 ด้านบทบาท มีความเห็นส่วนใหญ่ว่า ควรให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีตำแหน่งใดๆ ก็ตามในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อมิให้สังคมหมู่บ้านเกิดการแข่งขันกันสูงและนำมาซึ่งการทะเลาะวิวาทกันทำให้สังคมหมู่บ้านแตกแยกไม่เกิดการพัฒนาย่างที่ควรจะเป็น เนื่องจากการลงสมัครรับเลือกตั้งทั้งในส่วนของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนายกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ล้วนมีที่มาจากประชาชนในหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบลทั้งสิ้น ทำให้ประชาชนมีความคิดเห็นที่จะสนับสนุนบุคคลที่ใกล้ชิด หรือบุคคลที่เป็นเครือญาติหรือบุคคลที่ตนเองชื่นชอบที่ต่างกัน จึงนำไปสู่การแตกแยกกัน ซึ่งภาพในชนบทอาจจะมีสภาพดังเช่น เมื่อตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านหมดวาระลงและจะต้องมีการเลือกตั้งทำให้บุคคลในหมู่บ้านนั้นๆ จะต้องผัดใจกันไปเพราะเชียร์คนละคนและนำไปสู่มีผู้แพ้และผู้ชนะ เมื่อเวลาผ่านไปประยะหนึ่ง (ประมาณ 2-3 ปี) คนในหมู่บ้าน/ชุมชนกำลังจะติดกัน ตำแหน่งทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นก็หมดวาระลงอีกแล้ว และสังคมหมู่บ้านนั้นก็ต้องเลือกกันอีกตามรอบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด คนในหมู่บ้าน/ชุมชนก็จะเริ่มแตกแยก ผิดใจกันอีกครั้งเพราะการเชียร์หรือสนับสนุนบุคคลที่ตัวเองชื่นชอบนั่นเอง ในสังคมหมู่บ้านจะเป็นวงจรเช่นนี้ไปเรื่อยๆ ประกอบกับเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นมาหลังจากการมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้านในสังคม ตำบลหมู่บ้านก่อนแล้ว เมื่อมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้น จึงต้องให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกในสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยหรือบางที่หากบางแห่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับทีมผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีชักร่วมหรือฐานคะแนนเดียวกันก็อาจจะมีการทะเลาะเบาะแว้งกัน ใสร้ายป้ายสีกันไปตลอด ผู้ที่รับผลแห่งการกระทำดังกล่าวก็คือประชาชนในพื้นที่นั่นเอง แต่หากว่าให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มีตำแหน่งอยู่ในสภาท้องถิ่นได้ด้วยนั้น ความขัดแย้งอาจจะลดลงได้ สอดคล้องกับไพโรจน์ พรหมสาส์น (2557 : 86) ซึ่งขณะนั้นประเทศไทยอยู่ระหว่างการปฏิรูปองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีแนวโน้มว่าจะยกฐานะองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งเป็นเทศบาล หากทำได้ก็จะทำให้สมาชิกสภาเทศบาลลดลงเหลือเพียงแห่งละ 12 คน จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้านเข้าไปเป็นสมาชิกในสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าว แต่ผลการวิจัยนี้ขัดกับหลักการของพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 และแก้ไขเพิ่มเติม (หมวด 2 มาตรา 44) ที่กำหนดให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลมาจากการเลือกตั้งของประชาชน มีจำนวนหมู่บ้านละ 2 คน ในกรณีที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลมีจำนวน 1 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ 6 คน ส่วนในกรณีที่อยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลมีจำนวน 2 หมู่บ้าน ให้มีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลได้ 6 คน และพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (หมวด 2 มาตรา 15) กำหนดให้สมาชิกสภาเทศบาลมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนและกำหนดให้สภาเทศบาลตำบลมีสมาชิกจำนวน 12 คน สภาเทศบาลเมือง มีสมาชิกจำนวน 18 คน และสภาเทศบาลนคร มีสมาชิกจำนวน 24 คน และสอดคล้องกับแนวคิดของชัชพงศ์ เอเมะสุวรรณ (2557 : ความคิดเห็นต่อแนวคิดตามร่างพระราชบัญญัติจังหวัดบริหารปกครองตนเอง) ที่เห็นว่าแม้ปัจจุบันจะมีการกระจายอำนาจ มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดขึ้นเต็มพื้นที่ แม้จะมีผลดีคือบ้านเมืองเจริญ เกิดการพัฒนา แต่ผลกระทบทางลบคือสังคมท้องถิ่นที่เคยอยู่สงบสุข ถูกกลไกการเมืองสร้างให้เกิดความแตกแยกของคนในพื้นที่ เป็นฝ่ายค้าน ฝ่ายแค้น ตัดสินปัญหาด้วยความ

รุนแรง หรือผู้มีอิทธิพลเข้ามามีอำนาจควบคุมสังคม ก็ยังแก้ไขกันไม่ได้และกลายเป็นปัญหาให้ฝ่ายปกครองต้องเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาในหลายๆ เรื่อง

1.2 บทบาททางสังคมนั้น กำหนด ผู้ใหญ่บ้านจะมีบทบาททางการปกครองและความยำเกรงจากสังคมมากกว่าทางผู้บริหารหรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะความเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหากจะคิดโครงการเพื่อพัฒนาหมู่บ้านแล้ว ไม่มีเงินก็ทำได้ด้วยการระดมขอความร่วมมือจากราษฎรในปกครองของตน ชาวบ้านนับถือเกรงอก เกรงใจ แต่ว่าการเป็นประธานเปิดงานต่างๆ แล้วสังคมมักจะให้ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากกว่าและมองว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านคือหัวใจสำคัญของความเจริญเติบโต การอยู่ดีกินดีของประชาชนในหมู่บ้าน เพราะเป็นผู้ที่รับหน้าที่มาจากทุกกระทรวง ทบวง กรมที่จะลงมาทำงานในหมู่บ้านเหล่านั้นด้วย

1.3 ศักดิ์ศรีและความมั่นคงในอาชีพของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านกับนายกฯและสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น เห็นว่าศักดิ์ศรีใกล้เคียงกัน แต่ความมั่นคงนั้น กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน จะมีความมั่นคงในอาชีพมากกว่า ซึ่งมีสถิติจากการที่เมื่อมีการรับสมัครเลือกผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมักจะลาออกไปสมัครอยู่เป็นเนืองๆ

1.4 การให้มีสถาบันหรือตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้คงมีอยู่ในสังคมไทยต่อไป เพื่อให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ที่มีพระประสงค์และกำเนิดตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในสังคมไทย ซึ่งที่ประชุมในการระดมความคิดเห็นว่าแม้ว่าจะปฏิรูประบบไปอย่างไรก็ต้องดำรงตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้านไว้ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ (พ.ร.บ.ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 12 มาตรา 3 การยุบเลิกตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะกระทำไม่ได้)

2. ด้านอำนาจหน้าที่

2.1 ด้านอำนาจหน้าที่ มีความเห็นส่วนใหญ่ว่าการทำหน้าที่ในปัจจุบันนี้ดีแล้ว แต่ผลการวิจัยที่ได้จากการเก็บข้อมูลมานั้นพบกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ได้ต่ำกว่าความคาดหวังของประชาชน ซึ่งคาดหวังไว้สูงนั้น อาจเป็นเพราะว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านมีงานที่ทำอย่างปัจจุบันนี้มากเกินไปหรือไม่ จึงทำได้ไม่ดีตามความคาดหวังที่ตั้งไว้สูง หรืออาจจะเป็นเพราะว่าการเกิดองค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลนี้ไม่สามารถตอบสนองการดำรงชีวิตของประชาชนได้เลยหรือได้น้อยไปหรือไม่ ทำให้ประชาชนจึงยังมีความคาดหวังอยากให้อำนาจหน้าที่เหล่านั้นเป็นของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สอดคล้องกับแนวคิดของ สารัตถ: ลูกเทศา (2557: 28) ที่มีความคิดว่าขณะนี้บ้านเมืองกำลังเจริญเติบโต ปัญหามีมากขึ้น เช่น แรงงานอพยพ แรงงานต่างด้าว สิ่งแวดล้อม ยาเสพติด ปัญหาสังคม ปัญหาอาชญากรรม ในขณะที่บุคลากรฝ่ายปกครองท้องที่ทุกคน กำลังทำงานด้วยความตั้งใจ ปัญหาที่ได้รับการแก้ไข นอกจากนี้ยังมีเสียงที่เห็นต่างว่า ควรกำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจนคือลดลงกว่าปัจจุบัน เพื่อให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ให้ได้ดีที่สุด โดยกำหนดหน้าที่ไว้เพียงด้านการรักษาความสงบเรียบร้อย การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 อำนาจหน้าที่ด้านการอำนวยความสะดวกในหมู่บ้าน การแก้ไขปัญหาคอขวดหรือการไกล่เกลี่ยประนีประนอมนั้นมองว่า กำหนด ผู้ใหญ่บ้านทำได้ดีกว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรแยกออกให้ชัดเจนเป็นหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและหน้าที่ในการส่งเสริมอาชีพและการบำรุงและดูแลที่สาธารณะ ควรจะให้เป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อำนาจหน้าที่นี้จึงจะไม่เกี่ยวข้องกัน

3. ด้านสถานะ

3.1 สถานภาพที่เหมาะสมของกำนันและผู้ใหญ่บ้านในอนาคต คือ สถานภาพเป็นผู้นำหรือตัวแทนของราษฎรในสังคม ทุกคนเห็นด้วยและว่าเหมาะสมแล้ว ที่จะให้มีสถานภาพเป็นตัวแทนของราษฎรอย่างเช่นปัจจุบัน โดยไม่สนใจที่จะให้เป็นราชการ เพราะหากเป็นเช่นนั้นก็ย่อมจะถูกกีดกันด้วยการเอาวุฒิการศึกษามาเป็นกำแพงขวางกั้นเพราะต้องกำหนด

คุณวุฒิ ลำดับต่างๆ มาเป็นคุณสมบัติหนึ่ง หรือการให้เป็นแบบนักรการเมืองก็จะทำให้กำนันผู้ใหญ่บ้านไปเป็นลูกน้องของนักรการเมือง แล้วผู้บังคับบัญชาอย่างนายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัดจะใช้งานใครให้เป็นแขน เป็นขาเพื่อผลสัมฤทธิ์ของงานได้ แบบอาสาสมัคร อปพร. หรือ อสม. ก็ไม่สามารถเป็นได้ เพราะไม่มีค่าตอบแทนหรือมีก็น้อย ซึ่งจะสวนกระแสกับการใช้จ่ายค่าครองชีพและค่าสังคมของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านที่นับวันจะมากขึ้นๆ

3.2 การได้มาของกำนันนั้น ผลวิจัยเห็นด้วยที่จะให้กำนันมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชน ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับปัจจุบันที่กำหนดให้ตำแหน่งกำนันต้องมาจากการเลือกตั้งของผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นๆ เพียงไม่กี่คน (พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ 2457 มาตรา 30) กำหนดให้นายอำเภอประชุมและเสนอชื่อเลือกผู้ใหญ่บ้านในตำบลนั้นมาเป็นกำนัน 1 คน เพราะการเลือกลักษณะดังกล่าวนี้ขาดความยืดหยุ่นกับประชาชนที่ตนเองปกครองทั้งตำบล ผิดหลักเจตนาที่ต้องการให้กำนันเป็นหัวหน้าราษฎรในตำบลนั้นๆ ทำให้เกิดช่องว่างในการทำงาน ขาดความสนิทสนม มักคั่นกัน แต่กำนันในอดีตที่ได้รับเลือกมาจากประชาชนทั้งตำบล จะมีความรู้สึกภาคภูมิใจมาก และเป็นเกียรติศักดิ์ศรี ความรักความศรัทธาที่พี่น้องประชาชนได้เลือกตั้งตนเองเป็นส่วนใหญ่ของตำบล ทำให้ความเป็นหัวหน้าราษฎรของตำบลมีเกียรติบารมีกว่า

3.3 การพัฒนาบุคลิกภาพความเป็นผู้นำของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้มีความน่าเชื่อถือและเกรงขาม น่าศรัทธา เกิดการยอมรับของประชาชนทั่วไป หมายถึงการแต่งกาย เสื้อผ้าอาภรณ์ ทรงผม ร่องเท้า หมายถึงการพัฒนาทางกาย อันจะส่งผลต่อการทำงานให้ราบรื่นด้วย

3.4 การเพิ่มคุณวุฒิการศึกษาให้กำหนดคุณสมบัติเพื่อรับสมัครบุคคลที่จะเข้ามาเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้มีวุฒิการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าปัจจุบัน ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับปัจจุบัน (พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ 2457 มาตรา 12 (14)) ที่ระบุว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าการศึกษาภาคบังคับซึ่งอาจจะแตกต่างกันของแต่ละยุค กล่าวคือจะมีช่วงอายุที่การศึกษาภาคบังคับให้จบเพียงชั้น ป.4 / ป.6 / ป.7 / ม.3 นั้น ไม่สอดคล้องกับความเห็นตามผลการวิจัยที่เห็นควรให้กำหนดเพิ่มกว่าเดิมอีกชั้นหนึ่งโดยไม่ถึงขั้นระดับการศึกษาปริญญาตรี เนื่องจากมองว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้านต้องใช้ประสบการณ์คือความสามารถ มากกว่าจะใช้ความรู้ตามระบบการศึกษา ทั้งนี้ก็เนื่องจากว่าเป็นบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ที่ย่อมที่จะรับทราบบริบทของหมู่บ้านได้ทั้งหมดอยู่แล้ว และมีความเห็นว่าทางกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยควรกำหนดกรอบแนวทางในการเพิ่มพูนประสิทธิภาพให้เข้าใจบทบาทหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่ 3 ภูมิคือ ภูมิรู้ ภูมิธรรม และภูมิฐาน

3.5 อุดมคติหรือการสร้างอุดมการณ์ เนื่องจากการกำหนดสถานะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้อยู่ตรงกลางระหว่างภาคราชการกับประชาชนทำให้สถานะก่อนเป็นผู้ใหญ่บ้านกับหลังการได้รับการคัดเลือกจะแตกต่างกัน คือก่อนการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านมักจะบอกว่า “เมื่อได้เป็นแล้วตนเองจะทำงานรับใช้ประชาชน” แต่เมื่อได้รับเลือกไปแล้วกลับต้องไปทำงานรับใช้ผู้บังคับบัญชาเช่นนายอำเภอหรือปลัดอำเภอ จึงควรปรับทัศนคติตรงนี้ทั้งของนายอำเภอ ปลัดอำเภอและผู้ใหญ่บ้านว่าเป้าหมายการทำงานของคุณๆ คนเป็นเป้าหมายเดียวกันคือ “ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านนั่นเอง”

ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1. ด้านบทบาท กรมการปกครองและกระทรวงมหาดไทยต้นสังกัดจะต้องไปวิเคราะห์เรื่องการส่งเสริมบทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านให้มีตำแหน่งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล) ที่ตนมีภูมิลำเนาอยู่ในรูปของสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วย แต่จะกำหนดสัดส่วนอย่างไร หรือวิธีการที่ได้มาอย่างไรที่จะเหมาะสม ทั้งนี้เพื่อลดความขัดแย้ง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการแตกความสามัคคีของคนในหมู่บ้านนั้นด้วย

2. อำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ ตามการใช้อำนาจหน้าที่ในด้านเหล่านี้ ยังมีความจำเป็นอย่างมาก ต่อสังคมไทยในอนาคต ก็จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้ต้องทำงานมากขึ้นสมกับที่สังคมต้องการในอนาคตด้วย โดยกรมการปกครองและกระทรวงมหาดไทยต้นสังกัดจะต้องไปวิเคราะห์เรื่องการส่งเสริมอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านอย่างไรให้ไปสู่จุดหมาย การปฏิบัติจนเป็นที่พอใจในระดับมากแก่ประชาชนผู้ไปรับบริการนั้นด้วย

3. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ควรส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสังเคราะห์ด้านบทบาท อำนาจหน้าที่ ในประเด็นที่มีผลจากความคาดหวังของประชาชนสูง และประเด็นที่เห็นว่ายังมีความจำเป็นในอนาคตมาก อย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้

4. กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในฐานะเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาจนำข้อค้นพบ ในการสรุปตามบทที่ 5 นี้ ไปประกอบการกำหนดอำนาจหน้าที่ คุณสมบัติ สถานภาพ ที่มาของกำนัน สวัสดิการ หรืออื่นๆ ในการปรับปรุงตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ 2457 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ ปัจจุบันของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

5. การวิจัยครั้งนี้พบบทบาท อำนาจหน้าที่ในประเด็นที่ส่วนใหญ่ มีความเห็นคาดหวังจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้านสูง และยังมีมองว่ามีความสำคัญในอนาคตมาก อันได้ทำการศึกษาหาข้อมูล เฉพาะพื้นที่ตัวแทนในภาคตะวันออกเฉียงเท่านั้น ดังนั้น จึงยังมีพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยอีกทั้งภาคเหนือ ภาคกลางหรือภาคใต้ ที่ควรจะทำการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมได้

6. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนา อัตลักษณ์ บุคลิกภาพ ลักษณะที่พึงประสงค์ของตำแหน่งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

7. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเครื่องมือดัชนีชี้วัดการทำงานที่มีประสิทธิภาพด้านอำนาจหน้าที่ในแต่ละด้าน ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ในทุกๆ 5 ปี

เอกสารอ้างอิง

- กรมการปกครอง. (2554). **เทศาภิบาล** (ฉบับเดือนตุลาคม 2554) : กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์อสาารักษาดินแดน.
- กรมการปกครอง. (2556). **คู่มือการปฏิบัติงานกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อสาารักษาดินแดน.
- โกวิทย์ พวงงาม. (2556). **ถอดรหัส 3 การพัฒนาชุมชน สังคม ท้องถิ่น การเมือง ประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- คณิน บุญสุวรรณ. (2555). **สถานะทางกฎหมายของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน**. จาก <http://www.kaninboonsuwan.com>
- คอลลินส์จิม. (2556). **ภาวะผู้นำ**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- เฉลิมชัย ปัญญาเลิศ. (2553). **อัตลักษณ์และการสร้างอัตลักษณ์ขององค์กรบริหารส่วนตำบลในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. **พัฒนาการการปกครองท้องที่ไทย: ผ่านความเปลี่ยนแปลงของผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อำมาตย์หรือทาสประชาชน**. จาก <http://www.siamintelligence.com/the-evolution-of-thailand-local-governance/>
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์และคณะ. (2546). **บทบาทอำนาจหน้าที่ของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านและการปกครองท้องที่** : รายงานการศึกษาวิจัย 2546 : 5
- วิกรม กรมดิษฐ์. (2556). **มองโลกแบบวิกรม AEC คนไทยได้หรือเสีย**. กรุงเทพฯ: พรินท์ซิติ้ จำกัด.
- วิชัย ปิติเจริญธรรม. (2556). **คุณก็เป็นผู้นำที่ดีได้ใน 21 วัน**. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- วิทยาการ บุญเรือง. (2555). **คนทำงาน: มองการประท้วงเรียกร้องของ ‘กำนันผู้-ใหญ่บ้าน’ ในมุมมอง ‘สวัสดิการ’ คนทำงานภาครัฐ**. จาก <http://prachatai.com/journal>

สมชาติ กิจยรรยง. (2555). **ศาสตร์และศิลปะของผู้นำที่ครองใจทุกคน**. กรุงเทพฯ: สมาร์ทไลต์.

สมาคมนักปกครองแห่งประเทศไทย. (2556). **รายงานผลการเสวนา เรื่องการบริหารราชการส่วนภูมิภาคเป็นประโยชน์**

ต่อประเทศชาติอย่างไร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อสาธิษฐานดินแดน.

เสม พริ้งพวงแก้ว. (2542). **ผู้นำ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ไสว บุญขวัญ. (2551). **ภาวะผู้นำเชิงของกำนัน ใหญ่บ้าน อำเภอดาคัส จังหวัดนครสวรรค์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท

ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.